

SRETAN SPOJ

MARTINA PETRANOVIĆ

PREMIJERE

PORTRET

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

TEORIJA

MI U SVIJETU

ANEKDOTE

NOVE KNJIGE

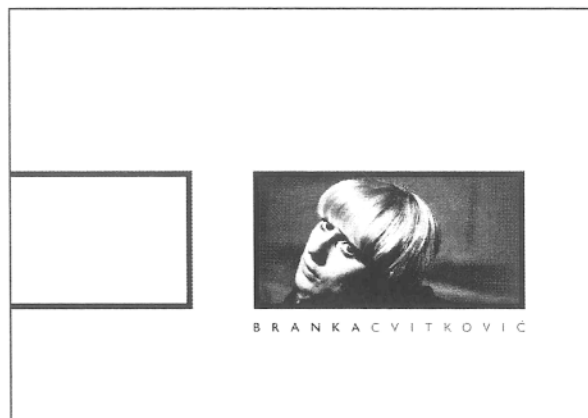
SJEĆANJA

DRAME

Branka Cvitković. Trideset godina umjetničkog djelovanja

Priredila Ana Lederer
Hrvatski centar ITI-UNESCO
Zagreb, 2004.

“Neke vas uloge obilježuje, neke razore, neke nerviraju, neke biste najradije zaboravili, a neke se trajno usele u vas i mirno žive u vama”, riječi su Branke Cvitković, glumice koja je ulogom Vasse Železnove M. Gorkoga u zagrebačkome HNK-u u ožujku ove godine obilježila tridesetu obljetnicu glumačkoga rada. A Branka Cvitković je u svojoj plodnoj karijeri, kojoj, dakako, još ni izdaleka ne naslućujemo kraj, odigrala oko stotinu uloga najrazličitijih profila i mnoge su se od njih zauvijek utisnule u pamćenje zagrebačke publike s kojom je Branka uvijek imala prisnan odnos i koja je njezinu često isticanu glumačku energiju i predanost nerijetko znala nagraditi aplauzom na otvorenoj sceni. Koje je to i kakve uloge Branka tumačila, sada je moguće provjeriti na jednome mjestu, u knjizi *Branka Cvitković. Trideset godina umjetničkog djelovanja*, monografskom izdanju Hrvatskoga centra ITI-UNESCO, a priređivanje toga izdanja te zahtjevan zadatak teatrografskog usustavljanja građe, rekonstrukcije glumačkoga repertoara i općeni-



to pisanja o glumi i o glumcu potpisuje teatrologinja Ana Lederer.

Knjigom posvećenom Branki Cvitković hrvatski se ogranak međunarodne kazališne organizacije prvi put javlja kao izdavač glumačke monografije i kao sve agilnije kazališno središte iz godine u godinu proširuje i obogaćuje svoju nakladničku djelatnost: pored teatrološke Biblioteke Mansioni i biltena Hrvatska drama, ITI odnedavna izdaje i plesni časopis “Kretanja” te časopis “Kazalište”, a monografijom o Branki Cvitković javnosti je predstavljena i nova biblioteka, Biblioteka časopisa Kazalište. Iako domaći glumci imaju i svoj festival i svoj trg, tek su rijetki oni koji se, poput recimo Milke Podrug Kokotović, a sada eto i Branke Cvitković, mogu pohvaliti reprezentativnom *knjigom* u kojoj su stručno i teatrografski verificirano predstavljeni njihovi glumački dosezi. Češće ćemo se, naime, susretati s prigodnim obljetničarskim knjižicama, uglavnom u nakladi matičnih kazališta slavljnika. S obzirom na pora-

žavajuće mal broj monografskih izdanja o znamenitim glumcima, pa i o hrvatskim kazališnim djelatnicima uopće, novopokrenuta Ilijeva biblioteka definitivno predstavlja velik iskorak i doista bi mogla otvoriti novo poglavlje kad je riječ o ovakvom tipu publikacija.

Trideset godina umjetničkog djelovanja Branke Cvitković priređivačica A. Lederer smjestila je u četverodijelni kompozicijski okvir – Tekstovi, Pisma, Predstave i Građa – unutar kojega se zatim rastvaraju mnoga lica Branke Cvitković, glumice, humanitarke, prijateljice i navlastito “nepopravljive” zaljubljenice u kazalište. U prvome su bloku zastupljeni ponajprije kraći tekstovi Brankinih glumačkih kolega, redatelja i pisaca s kojima je surađivala, a koji, svaki na svoj način, naklonim i emotivnim tonom navode neke ključne trenutke iz Brankine karijere ili neke njezine bitne odrednice, i kao profesionalne glumice, i kao osobe. Glumica Eliza Gerner, kojoj pismeno bilježenje kazališne prošlosti, znamo, nije nepoznanica, prisjetila se tako nekoliko predstava u kojima su ona i Branka nastupale zajedno, uključujući i Brankin prvi nastup s dramskim ansamblom HNK-a godine 1973. kada je još kao studentica druge godine glume uskočila u ulogu Druge dame u Krležinoj *Ledi*. Valja, međutim, dodati da Brankina glumačka pustolovina počinje nekoliko godina prije, godine 1969., čuvenom predstavom *Druga vrata levo* autora A. Popovića, u režiji Bogdana Jerkovića i izvedbi Studentskog eksperimentalnoga kazališta. Upravo ju je u toj predstavi zapazio Fadil Hadžić te je angažirao u Kabaretu Jazavac u Medulićevoj ulici gdje je s Gumbekom, Sagnerom i Petrovićem nastupala čak dvije sezone. Nakon toga, 1971., uslijedio je upis na Akademiju dramske umjetnosti. Za prijemni ispit Branku je pripremao redatelj i profesor Vladimir Gerić, autor drugoga po redu teksta u monografiji, *Branka Cvitković – svoja i naša*. Gerić Branku opisuje kao glumicu izvanredne energije, koja ulogu zna odigrati i krikom i šutnjom te kao njezinu istaknutu glumačku značajku navodi “zanemarivanje granica između sebe, Branke, i uloge (bilo koje i bilo kakve)” (str. 9). Gerić će, nadalje, naglasiti još jednu važnu Brankinu odrednicu – širok raspon odigranih uloga, komičnih i tragičnih, klasičnih i modernih. I doista, kada se promotri Brankin popis uloga, vidi se da je s podjednakim uspjehom tumačila likove u tekstovima iz hrvatske dramske baštine poput Dobre u Benetovićevoj *Hvarinji* (1973), Mary u Ionescovej ap-

surdističkoj *Čelavoj pjevačici* (1974), Boga Dioniza u Euripidovim *Bakhama* (1984) ili pak Gospođu Listek u Gerićevoj kajkavskoj prilagodbi Shakespeareovih *Veselih žena windsorskih* (2001).

Zabilješkama glumice i redatelja o Branki pridruženi su potom i tekstovi dvojice pisaca u čijim je djelima Branka nastupala, Branislava Glumca i Mire Gavrana. Kao Marijana u *Zagrepčanki* B. Glumca, Branka je postigla ogroman uspjeh (1976) i predstava je odigrana 119 puta u tri godine, a Glumac će zapisati kako je Branka “nadograđivala tekst i predstavu” (str. 10) te istaknuti njezin jedinstveni, “pohrapavljeni” glas, studiozan pristup ulozi i veliku mogućnost glumačke preobrazbe. Nema mnogo glumica koje mogu kazati da je neki pisac posebno za njih napisao određenu ulogu. Miro Gavran za Branku je napisao čak dvije role, ulogu Marthe Washington u drami *Ljubavi Georgea Washingtona* te, nakon uspješno realizirane suradnje, i ulogu Sofije Tolstoj u drami *Čehov je Tolstoju rekao zbogom*. Napokon, Zlatko Vitez se kratko osvrnuo na Brankin veliki doprinos Glumačkoj družini Histron, s kojom Branka redovito surađuje od 1987. godine kada je tumačila Iku u Brešanovoj *Hydrocentrali u Suhome Dolu*. U Histronima je Branka odigrala dvanaest predstava, nekad veće nekad manje uloge, ostvarivši s njima najdužu kontinuiranu suradnju izvan svoga matičnoga kazališta, zagrebačkoga HNK-a, kojemu je vjerna već punih trideset godina i u kojem je, ako sam točno brojala, uključujući i Vassu odigrala ravno pedeset uloga. Pokazala je time Branka sposobnost da igra ne samo repertoar kakav očekujemo od velikih nacionalnih kazališnih kuća nego i da se snalazi u pučkom repertoaru i bliskom kontaktu s gledateljima, čime se na neki način vraćamo njezinim kabaretskim počecima. Štoviše, jednu od najuspješnijih histrijskih uloga Branka je ostvarila ulogom kabaretske zvijezde Sophije u *Kavani Torso* (1989), za koju je osvojila Prvomajsku nagradu Hrvatskoga društva dramskih umjetnika i nagradu “Zlatni smijeh” na zagrebačkim Danima satire.

Impresionističkim i intimistički obojanim krokijima o slavljenci kontrapunktiran je objektivan i analitičan, teatrološki mišljen i pisan tekst Ane Lederer, u kojemu autorica daje opsežan pregled Cvitkovičkine glumačke biografije i njezina umjetničkoga prosedea. Već od prvih uloga na ADU – poput Krležine Marijane Margetičke i Laure Lenbachove, Racineove Fedre i Strindbergove

Majke (*Otac*) – Branka Cvitković je, piše Lederer, bila “predodređena za karakterni repertoar, za žene samosvojnih osobnosti, jakih strasti i gotovo beskrupuloznih u žudnjama, uvijek daleko od naivki i krhkih ljubavnih gubitnica” (str. 16). Jedna od ključnih takvih uloga odigranih na pozornici njezinoga matičnoga kazališta, interpretacija koje se i danas mnogi “očevici” spominju s poštovanjem, svakako je ona nijeme Katarine u drami *Majka Courage i njena djeca* B. Brechta u režiji Tomislava Radića 1979. godine. Za glumački virtuozno odigranu rolu, kako je u kritici predstave napisao Dali-bor Foretić, dodavši da je Branka mimikom rekla više nego mnogi ostali sudionici predstave riječima, B. Cvitković je dobila i nagradu Hrvatskoga društva kazališnih kritičara i teatrologa. U spomenuti niz jakih karakternih uloga spada i mnoštvo Krležinih ženskih likova među kojima svakako treba istaknuti Evu u Spaićevoj režiji *Vučjaka* 1986., ovjerenu kako kritikama (Želimir Stublija reći će da je Eva gotovo pisana za Brankin glumački temperament), tako i izuzetno rječitom fotografijom iz predstave (str. 64). Međutim, pored brojnih karakternih uloga, Cvitkovička je odigrala i čitav niz komičnih likova te uloga s kabaretskim, parodičnim ili grotesknim “štihom”. Upravo će potonje, groteskno bojenje uloge, odnosno “nerv za groteskno” (str. 16), Lederer prozvati ključnom značajkom Brankina glumačkoga stila u obje njezine repertoarne linije. B. Cvitković je, naime, poznata i po tomu što voli i uspijeva pridodati komične sastavnice ulogama koje to naizgled nemaju u sebi, a što se donekle dade povezati i s njezinom težnjom da u svim glumačkim interpretacijama ode korak dalje ili barem “u stranu” od onoga kako se ta uloga dotada tumačila. Kada je 1976. igrala Čehovljevu Mašu, Branko Ježić je Brankinu potragu za inovativnijim glumačkim izrazom prozvao “nekonvencionalnim pristupom uloji” (str. 17), a tome smo se dobro mogli osvjedočiti i relativno nedavno, kada je Branka, načinivši od epizodne uloge pravo malo čudo, s grotesknim naznakama interpretirala Krležinu groficu Petrovnu u Parovoj režiji *Agonije* (1998) i po tko zna koji put si priskrbila pljesak na otvorenoj sceni. Budući da je tijekom karijere Branka nerijetko igrala uloge majki, bez obzira bila to Vesela Mama u Valentovoj *Golaj Europi* ili Elsa u *Proslavi* (Winterberg – Rukov), očito nije ni slučajnost što je diplomirala upravo ulogom Majke u Strindbergovu *Ocu*. Ipak, najzapaženiju majku Branka će ostvariti u

Zeki Zajecu C. Sereau u režiji J. Kice 1995. u okrilju Agencije “Putak”. Slijedom rečenog, valja pripomenuti i to da je B. Cvitković, unatoč dugogodišnjoj vjernosti matičnome HNK-u, pa u neku ruku i Histrijonima, povremeno surađivala i s drugim kazalištima u Zagrebu i šire, kao što su ZKM, DK Gavella, ITD, HNK u Osijeku i Splitu, Kazalište Marina Držića u Dubrovniku, Istarsko narodno kazalište u Puli..., s time da su takvi izleti nerijetko značili i iskorak u neku drugu redateljsku i/ili glumačku poetiku.

U odjeljku naslovljenom *Pisma* otisnute su privatne zapiske koje su Branki u raznim prigodama i s raznim povodima upućivali pisci, redatelji, prijatelji poput Habuneka ili Vesne Parun, no ovaj bih put istaknula Princinu zahvalu Branki povodom izvedbe njegove *Ostavke* 1986. kada je Branka igrala Emu Grondonu. Pricina poruka glasi: “Sve manjkavosti teksta vi ste nadoknadili čudesnim šarmom igre” (str. 33), pa neka i ona bude jednom potvrdom razloga zbog kojega je Branka često nastupala u praišvedbama hrvatskih komada. Uvid u Brankinu privatnu sferu života u monografiji je upotpunjen i s nekoliko fotografija iz glumičina osobnog albuma, ali i napomenom Elize Gerner o Brankinome humanitarnome radu tijekom Domovinskoga rata, za koji je i odlikovana. Brojnim glumačkim nagradama usprkos, Red Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske Branka stoga često navodi kao najdraže odličje i priznanje.

U poglavlju *Predstave*, rad Branke Cvitković reprezentiran je izborom od četrdesetak fotografija iz predstava u kojima je sudjelovala. Dakako, najviše je fotografija iz komada u kojima je Branka igrala u HNK-u, ali su uvrštene i uloge nastale kao plod ostalih Brankinih kazališnih suradnji. Kako fotografije teku kronološki, a svaka je predstava, odnosno dramski lik, zastupljen s po jednom fotografijom, ostvaren je doista raznovrstan presjek uloga koji Brankinu glumačku transformabilnost ilustrira u punome sjaju. Kad je riječ o dosad nespomenutim interpretacijama, vrijedilo bi se, primjerice, zaustaviti na slikama na kojima je vidimo kao Millerovu Titubu ili Albeejevu Marthu. Glede likovnog materijala, još samo jedna napomena o nečem što je, mislim, izuzetno bitno, ali se u ovakvim i sličnim tiskovinama (pre)često ispušta – sve su fotografije potpisane nužnim “osobnim” podacima, a nekima su pridodani i isječci iz kazališnih kritika, pri čemu potonja nadgradnja izvrsno upotpunjuje i zaokružuje vizualnu predodžbu

o pojedinoj ulozi. K tomu se u pozadini monografije na neki način pomalja i lice naše kazališne kritike u posljednjih tridesetak godina, pa ćemo tako naići na imena i napise mnoštva kritičara, od Marije Grgičević, Dalibora Foretića i Branka Vukšića do Dubravke Vrgoč, Želimir Ciglara i Hrvoja Ivankovića.

Posljednje poglavlje svake ozbiljnije glumačke monografije obično je rezervirano za *Građu*, odnosno za teatrografske podatke i gole činjenice, ujedno za kostur i polazište svake buduće prosudbe u ovom slučaju Brankina doprinosa povijesti hrvatskoga kazališta. U *Građi* su precizno navedene uloge koje je Branka Cvitković dosada odigrala, kako u kazalištu, tako i na televiziji i filmu (premda je u potonjim medijima, a osobito na filmu, Cvitkovića rjeđe surađivala), za njih osvojene nagrade i, na poslijetku, iscrpan bibliografski popis kazališnih kritika o Branki Cvitković te razgovora s njom. Priređivanje ovakve građe zahtijeva točnost i strpljivost te nadasve prebiranje po arhivima, novinskim člancima, kazališnim ceduljama i programskim knjižicama, a da je Ana Lederer urednica kojoj valja vjerovati svjedoče ne samo njezini prethodni uređivački radovi te niz znanstvenih studija najšireg spektra interesa u kojima do izražaja dolazi i autoričina teatrografska temeljitost nego i ovaj, još jednom odlično obavljen posao, u kojemu su sretno spojeni i glumačka obljetnica i novi kazališni niz.

Branka Cvitković dobila je monografiju dostojnu njezine svečarske prigode i svega što je u kazališnoj karijeri dosad postigla, a kako njezina priča još uvijek traje, ne preostaje nam nego s nestrpljenjem iščekivati njezine nove kreacije. Isto pak vrijedi i za buduće izdanke ove uspješno pokrenute kazališne biblioteke.

